

בעזה"ש"ת

גליון

יש לחקור

חג השבועות

תש"פ לפ"ק

סדרתי בעזרת החונן לאדם דעה

לוי יצחק

בלאמו"ר הרה"ג ר' שלום דוב שנעק שליט"א

גליון זה נתנדב לע"נ זקני

הרה"ח ר' יוסף זינדל מוטצען ז"ל

ב"ר מנחם זאב ז"ל

שלום וברכה לכל השואלין ודורשין שהגליון יופיע בעזה"ת מידי שבת בשבתו והיות שזה עולה הרבה כסף אנו פונים להציבור החשוב לתרום בעין יפה תודה רבה

להערות והארות ולנכונות

יש לפנות

1965 60th st

Brooklyn ny 11204

1s1syesh@gmail.com

708-929-1818

בחזקת בלתי מוגה כלל וכלל
אפשר להוריד הגליון מהאתרים "לדעת"
או אידישער ווינקל, או דרשו.

בענין אם בלימוד אותיות א-ב יש קיום מצוות תלמוד תורה.

שאלות ויסודות שיתבררו בתוך הדברים	
א	בהחקירה אם מי שלומד את אותיות הא-ב' נחשב לחפצא של תלמוד תורה, או שזה רק הכשר מצוה.
ב	נפק"מ א' אם צריך לברך ברכת התורה לפני לימוד ה' א-ב.
ג	נפק"מ ב' אם לאבל האסור בתלמוד תורה יהיה מותר ללמוד אותיות א' ב' עם בנו.
ד	נפק"מ ג' אם יש מן התורה חיוב על האב ללמוד לבנו ה' א-ב, או רק כשיודע האיך לקרות יש עליו חיוב ללמוד עמו.
ה	נפק"מ ד' אם מותר ליטול שכר על לימודם אלו, או שמותר רק ע"י ההתיר של שכר בטילה.
ו	נפק"מ ה' אם צריך לכבד רבו שלמדו א-ב.
ז	נפק"מ ו' אם מותר ללמד לגוי אותיות התורה.
ח	נפק"מ ז' אם יש קדושה בדרך שכתובות עליו אותיות ה' א-ב'.

נפק"מ א' אם צריך לברך ברכת התורה לפני לימוד ה' א-ב, וכן אם צריך לכוון שרוצה לצאת מצות ת"ת כשלומד ה' א-ב.

לצד א' שזה רק סיוע והכשר למצוה, אז אינו צריך לברך ברכת התורה לפני שלומד א-ב.

לצד ב' דלימוד א-ב נחשב לחפצא של תלמוד תורה, אז צריך לברך ברכת התורה לפני שלומד א-ב, וכן לכוון לצאת מצות ת"ת.

ולמדתם אותם את בניכם [דברים י"א יט].

יש לחקור ¹ אם מי שלומד את אותיות ה'א-ב' נחשב לחפצא של תלמוד תורה, או שזה רק הכשר מצוה. ²

צד א' הוא ³ שזה רק סיוע והכשר ⁴ למצוה. ⁵

צד ב' הוא ⁶ דנחשב לחפצא של תלמוד תורה.

והנפקא מינה.

מקורות וביאורים

¹ היות שכל הגליון זה נכתב עכשיו וממש ובעצם זה קשה מאוד לברר עניינים אלו בקוצר זמן, ובפרט עכשיו במצב הקרונה שכל הילידים נמצאים תחת הרגלים ובקושי יש זמן ללמוד כדבעי, אבל כיון שכל המטרה של הגליון הוא רק לעורר המחשבה לחשוב ולדבק בעומק התורה הק' א"כ לזה אין נפק"מ דהא ממילא כל דבר יש לעיין בו רק העיקר הוא לעורר המחשבה ואתכם הסליחה.

²² דן בזה בשו"ת תשובות והנהגות [ח"ד סימן י"ז] ועוד.

³ יש שכתבו ראייה לצד זה מהרמב"ם, דהרמב"ם בפירושו המשניות במסכת אבות [פרק ב'] כתב שם כי אצלינו מצוות קלות ומצוות חמורות, מצוות קלות כגון שמחת הרגל ולימוד לשון הקודש.

יש לעיין דמאיזה מקור הוציא הרמב"ם דמצוה יש ללמוד לשון הקודש, והיא מהמצוות הקלות, דממ"נ אם זה בכלל מצות ת"ת הרי ת"ת כנגד כולם, ואם אין לה שייכות לת"ת איזה מצוה קלה היא זו,

וכתבו שבעצם אין זה בכלל מצות ת"ת, דמצות ת"ת היא ללמוד תורה גופא, אלא שזה רק בתור הכשר מצוה לתלמוד תורה' כי ע"י שאדם לומד לשון התורה שהקב"ה נתן התורה אז הוא יכול ללמוד התורה, ואם כן קטן שלומד אותיות של לשון הקודש שהיא לשון התורה עוד לא קיים האב מצות לימוד התורה כי אין זה מצות ת"ת ורק הכשר לת"ת דאם לא כן לא היה קורא הרמב"ם לימוד לשון הקודש מצוה קלה אלא מצוה חמורה דתלמוד תורה כנגד כולם אלא צ"ל שאין זה רק הכשר לת"ת כי אי אפשר לגשת ללמוד תורה אם הוא לא יודע איך לקרות בתורה אם כן מה שהרמ"א פסק בש"ע שכן ג' שנים שלמות מלמדין אותו אותיות התורה כדי שירגיל עצמו לקרא בתורה זה רק הכשר למצות ולמדתם את בניכם בכדי שיוכל אח"כ ללמוד מתוך הכתב.

אבל לענ"ד יש לחלק בין לימוד אותיות התורה למי שלומד לשון הקודש, שלומד שזה "אלף" וזהו "בית" שזה בעצם התורה, משא"כ כשלומד לשון הקודש לא הוה אל הכנה ודוק'.

⁴ ובספר מאיר עוז כתב דאין לומר כצד זה שכיון שא"א ללמוד ללא קריאה א"כ זהו הכשר מצוה המחויב שלכן יחשב מצוה שהרי יכול אדם ללמוד גם בלי לקרוא כלל שהרי יש עיורים שהם ת"ח.

⁵ וראיתי בכמה ספרים שכתבו דנראה שאפילו נימא כצד זה שהאותיות רק הכשר, כיון שאי אפשר לידע מקרא בלעדי ידיעת האותיות הוה כגוף המצוה, וכן משמע בפסקי תוס' במסכת זבחים [ס"ט ע"ב] דאם א"א לקיים מ"ע בענין אחר לא בעינן בעידנא, דמיעקר לאו לקיים עשה והיינו דחשיב ע"י בעידנא ע"ש, וה"ה בענינו י"ל דהכשר שא"א בלעדיו חשיב כגוף המצוה וע"כ זהו כן בכלל מצות ת"ת, וכשמכוונים לכך מקיימין המ"ע.

⁶ וכצד זה משמע במדרש תנחומא [פר' האזינו דף קכג] עה"פ יערוף כמטר לקחי שכתב בזה"ל ומה המטר יורד מעט כך התורה תחילה קורא אבג"ד כמנין קטן ולבסוף עולה למנין גדול ק' ר' ש' ת' כך מתחילין ואח"כ עומד על התורה ודקדוקיה.

ובשו"ת תשובות והנהגות [שם] מביא ראייה לצד זה, ממה שכתב הרמ"א בהלכות מלמדים [רמ"ה סעיף ח'] דילד כשמלאו לו ג' שנים שלימות מלמדין אותו אותיות התורה, והגר"א שם מביא מקור לדברי הרמ"א מהא דאמרו במדרש תנחומא בפר' קדושים דשלוש שנים ערלים יהיו לכם, הכתוב מדבר בתינוק דעד שלוש שנים הוא כערל ואינו שייך במצוות, ולכאורה היינו דוקא בגוף המצוה שייך לומר כיון שהוא כערל אין שייך במצוה אבל א' ב' שהוא רק הכשר ללימוד שייך אף בפחות מכן, וע"כ מבואר דעת הרמ"א דס"ל דלימוד אותיות התורה זהו ג"כ בכלל מצוה דתלמוד תורה ונכלל בכלל מה שמחוייבים ללמד בנו מקרא שבזה גם מלמדו לקרוא.

ובספר בתורתו יהגה [ח"א שאלה נו] מביא שהגרח"ק שליט"א אמר שבודאי מקיים מצות תלמוד תורה, ובספר מאיר עוז כתב ששמע מהגרח"ק שליט"א להביא ראייה שנחשב ד"ת ממה שמצינו שתינוקות של בית רבן בטלים מלימודם בט' באב, ועיין ברמ"א [יו"ד רמ"ה ח] שמלמדים הקטן מג' שנים אותיות.

לחקור

לצד ב' דלימוד א-ב נחשב לחפצא של תלמוד תורה, אז אסור ליטול שכר על זה.

נפק"מ ה' ⁸ אם צריך לכבד רבו שלמדו א-ב.

לצד א' שזה רק סיוע והכשר למצוה, אז אינו ⁹ צריך לכבדו.

לצד ב' דלימוד א-ב נחשב לחפצא של תלמוד תורה, אז צריך לכבדו.

נפק"מ ו' ¹⁰ אם מותר ללמד לגוי אותיות התורה.

לצד א' שזה רק סיוע והכשר למצוה, אז אולי אין איסור ללמדו תורה.

לצד ב' דלימוד א-ב נחשב לחפצא של תלמוד תורה, אז אולי יש איסור בדבר.

נפק"מ ז' ¹¹ אם יש קדושה בדף שכתובות עליו אותיות הא' ב'. ¹²

לצד א' שזה רק סיוע והכשר למצוה, אז אולי אין קדושה על דף כזה.

לצד ב' דלימוד א-ב נחשב לחפצא של תלמוד תורה, אז אולי יש קדושה על דף כזה.

נפק"מ ב' אם לאבל האסור בתלמוד תורה יהיה מותר ללמוד אותיות א' ב' עם בנו או לאו, וכן בתשעה באב.

לצד א' שזה רק סיוע והכשר למצוה, אז מותר ללמוד אפילו בתשעה באב.

לצד ב' דלימוד א-ב נחשב לחפצא של תלמוד תורה, אז אסור ללמוד בתשעה באב.

נפק"מ ג' ⁷ אם יש מן התורה חיוב על האב ללמוד לבנו ה' א-ב, או רק כשיודע האיך לקרות יש עליו חיוב ללמוד עמו.

לצד א' שזה רק סיוע והכשר למצוה, אז י"ל שאין חיוב על האב ללמוד לבנו א-ב.

לצד ב' דלימוד א-ב נחשב לחפצא של תלמוד תורה, אז יש חיוב על האב ללמדו ה' א-ב.

נפק"מ ד' אם מותר ליטול שכר על לימודם אלו, או שמותר רק ע"י ההתיר של שכר בטילה.

לצד א' שזה רק סיוע והכשר למצוה, אז מותר ליטול שכר על זה.

מקורות וביאורים

⁷ כדי להיבין הנפק"מ יש להקדים.

האחרונים הקשו על הגמ' במסכת סוכה [מ"ב ע"א] דמכניס דין זה דהתחיל לדבר אביו מלמדו תורה בין הרבה הלכות הנאמרות שם לענין מצות חינוך, כמו קטן היודע לנענע חייב בלולב, להתעטף חייב בציצית, לשמור תפיליו אביו לוקח לו תפילין, וזה רק מטעם חינוך אבל יודע לדבר אביו מלמדו תורה זה מן התורה מולמדתם את בניכם ואיך הכניס זה ביחד חיוב דאורייתא עם מצות חינוך שזה רק מדרבנן. וראיתי שתרצו בזה דבעצם מצד חיוב ומצות האב ללמד תורה לבנו הוא תורה שבכתב, הרי אסור ללמד תורה שבכתב בעל פה מטעם דברים שבכתב אי אתה רשאי לומר בעל פה, ולפי זה יוצא קטן שאינו יודע עוד לקרא בספר אי אפשר ללמדו תורה, דהחיוב הוא תורה שבכתב, ותורה שבכתב אי אפשר לאומרה בעל פה, ולפיכך יש להסיק מזה דבאמת כל זמן שאינו יודע לקרא אין חיוב על האב ללמדו תורה שבכתב שזה חיובו לפי הפשט הפשוט דדברים שבכתב אי אתה רשאי לומר בעל פה, אלא כל חיובו של אב באופן כזה הוא רק מטעם חינוך ולפיכך הכניס הגמ' שם במסכת סוכה החיוב של האב ללמדו תורה בדיני חינוך שהוא רק חיוב מדרבנן צריך לומר הפסוקים תורה ציוה לנו ושמע ישראל וממילא כיון שמצד החינוך יש ענין ללמוד הפסוקים האלו בעל פה ונתנו מדרבנן לומר בעל פה שוב אולי מקיים כבר בזה מן התורה דולמדתם את בניכם, וזה דוקא לפני הזמן שהוא מסוגל ללמוד לקרא בספר אבל כשהגיע הזמן שאפשר ללמוד להבין לקרוא מחוייב האב מן התורה ללמד לבנו לקרא האותיות בכדי שיוכל לקרא בספר כי הלימוד לשון הקדש היא הקדמה לקרא בפנים בתורה ועל ידי זה יכול האב לקיים מצות התורה ולמדתם את בניכם.

⁸ יודע מה שמספרים על הגר"א שכיבד את רבו שלמדו א' ב' ובפשטות אם היה זה רק הכשר מצוה לא היה צריך לכבדו, וזה תלי בהחקירה הנ"ל.

⁹ אין כוונתי ח"ו שאינו צריך לכבדו, דהא וודאי שכל מלמד בזמן הזה צריכין לכבדו מאוד מאוד מאוד, קודם דהוא באמת עוסק בצרכי ציבור באמונה, דהא אינו מקבל כלל וכלל תשלומין לפי ערך עבודתו, דממש אי אפשר לחיות על המשכורת שמלמד מקבל, א"כ נמצא דמפקיר עצמו ומשפחתו לטובת כלל ישראל, ואינו מקבל פרס על זה ואי אפשר להאריך בזה דהא אין שיעור שיש הרבה מאוד מה לכתוב.

רק הנדון כאן הוא מצד ההלכה שצריך לכבד מי שמלמדו תורה, א"כ יש לעיין אם זה נקרא תורה, וזה תלי בהחקירה הנ"ל.

¹⁰ נפק"מ זה יש הרבה מאוד מה לכתוב אם מותר ללמוד לגוי או לא דיש הרבה פוסקים וממרי חז"ל אבל מחמת חוסר זמן לא אכתוב רק מה שנראה לפי החקירה אם נניח שאסור ללמוד לגוי תורה.

ענין במרגליות הים [סנהדרין נט אות ד'] שהביא מהספר חסידים שלא ילמד אדם לגלח אותיות, וע"ע בשד"ח מער האלף כלל ק"ב מש"כ לענין לימוד אותיות הא' ב' לעכו"ם, ובדבר שמואל [סימן עה] כתב שללמד נכרי א-ב הוא איסור גדול שאסור ללמדו תורה, וא"כ מוכח שגם נחשב לימוד [והביאו בשו"ת ברכה יו"ד רכז].

¹¹ כתבתי רק לחידוד בעלמא, אבל להלכה יש לעיין בזה כשיהיה לי זמן בעזה"י.

¹² ואם מותר להניח ספר מסורת ע"ג חומש או סידור ואם מותר להניח דברי חול על כזה דף או ספר ועוד.

בענין אם מיתה הוא העדר החיות או חלות מיתה.

שאלות ויסודות שיתבררו בתוך הדברים

- א] בהקשיא דהאיך היה מותרים בנשותיהן הא כיון שמתו פקעו הקידושין.
 ב] בהחקירה בענין המיתה אם זה רק העדר החיות, או דהוה חלות מיתה.
 ג] נפק"מ אם מיתה נתפס בזמן.

צד ב' הוא ¹⁵ דהוה חלות מיתה.

נפקא מינה.

נפק"מ אם מיתה נתפס בזמן. ¹⁶

לצד א' דהוה רק העדר החיות, אז אין מיתה נתפס בזמן.

צד ב' דהוה חלות מיתה, אז נמצא דמיתה נתפס בזמן.

ובנוגע הקשיא דהאיך היה מותרים בנשותיהן הא כיון שמתו פקעו הקידושין.

לצד ב' דמיתה הוה חלות מיתה, אז י"ל שבשעת מתן תורה היה רק החלק של העדר החיים אבל חלות מיתה לא חל.

ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אליהם פן נמות [שמות כ' טו].

בגמ' במסכת בשבת [פח ע"א] כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה יצאה נשמתן של ישראל ¹³ שנאמר נפשי יצאה בדברו ומאחר שמדיבור ראשון יצאה נשמתן דיבור שני היאך קיבלו, הוריד הקב"ה טל שעתיד להחיות בו מתים והחיה אותם וכו'.

ויש להקשות דהאיך היה מותרים בנשותיהן הא כיון שמתו פקעו הקידושין.

ויש לתרץ ע"פ החקירה הבא.

יש לחקור בענין המיתה אם זה רק העדר החיות, או דהוה חלות מיתה.

צד א' ¹⁴ הוא דהוה רק העדר החיות.

מקורות וביאורים

¹³ אשר לפי זה יש לבאר מה שאמרו ישראל למשה רבינו אל ידבר עימנו אליהם פן נמות והיינו שחששו שלא יקומו לתחיה אחר שימותו כי הרי באמת מתו אחר כל דיבור וכן מתבאר בפרקי דר"א [פרק מ].

¹⁴ כצד זה מובא בשם הגרי"ז עיין לקמן בנפק"מ א'.

¹⁵ כצד זה משמע בגמ' במסכת בב"ב [קלז ע"א] דנחלקו אימתי חלה מתנת שכיב מרע, דדעת אב"י שהיא חלה עם גמר מיתה, ודעת רבא שהיא חלה אחר גמר מיתה, ונפ"מ אם אמר ראובן מתנה לפלוני לוי ושמעון נתנו במתנת שכ"מ ליהודה, דלדעת רבא כבר זכה לוי קודם בשעת גמר מיתה, וביאר הרשב"ם [ד"ה ר"ג] דמשעה שהתחיל האי ראשון לטרוף תחילת מיתה קנה השני דאחריו עם גמר מיתה משמע דמשעה שאין הראשון צריך לנכסים הללו זיכה הנותן לזה השני אחריו עכ"ל, הרי להדיא בסוגיא זו שיש שעה מסוימת של שעת מיתה והיא השעה שהמיתה מתחלת לטרוף בגוף האדם.

וכן במורה נבוכים [ח"ג פ"י] הביא דעת המדברים דמת אינו העדר החיים בלבד, כי אם דהוה בריה מסוימת לעצמה, ויעוין במורה [ח"א פ' ע"ג בהקדמה השביעית] ששיטת המדברים דכל שעה מחדש הקב"ה במת בריאה של מיתה, והשיג עליהם הר"מ ומי יתן וידעתי עד מתי יברא ה' מקרה המות במת האם כ"ז שתארו קיים או כ"ז שעצם מעצמיו חיים, ודעת הר"מ דמיתה אינו אלא העדר החיים יעו"ש.

הרי מבואר מדברי המדברים דאילו לא היה נברא בריאה מיוחדת של מיתה אזי היה בטל כל ענין המיתה, ואף שאין כאן מצב של חיות, מ"מ ענין המיתה אף היא בריאה מיוחדת, ואף שהר"מ נחלק על המדברים, מ"מ הרמ"א בספרו תורת העולה [חלק ב' פרק שני בסופו בהצעה השלישית ופרק ג'] הסכים לדברי כת המדברים.

¹⁶ אין לי נפק"מ להלכה אם מיתה נתפס בזמן או לא, אבל בספר משנת יעקב [הלכות יסודי התורה] כתב ששאל את הגרי"ז זצ"ל הלא חצות אינו זמן מסוים ומוגדר, אלא שהלילה מתחלק לב' חלקים ו' שעות ראשונות ו' שעות אחרונות והקו המבדיל הוא חצות אך אינו משך זמן כלל והיאך אמרינן דזמן המכה היה בחצות, והשיב לו הגרי"ז דגם מיתה אינו מאורע שנתפס בזמן ואשר ע"כ שפיר שייך לומר דבצאי הראשון היו חיים ומתחילת חצי השני לא חיו.

בענין גר שנתגייר כקטן שנולד דמי א'

שאלות ויסודות שיתבררו בתוך הדברים	
א	בהקשיא דלמה היה ישראל צריכין לפרוש מנשותיהן אף שהיו קרובות דהלא גר שנתגייר כקטן שנולד דמי ממילא מדאורייתא אין איסור קרובות כלל.
ב	בהחקירה בהא דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי האם הוא מצד הגרות, או מצד דיני יוחסין.
ג	נפק"מ' אם הדין של גר שנתגייר כקטן שנולד, אם זה לכל דבר, או רק לענין קרובים.

שהיו צריכין לפרוש מנשותיהן שהיו נשואי מכבר, באם היו מן הקרובות הנאסרות עליהם בסיני.

ויש להקשות שהרי בשעת מתן תורה היה לישראל דין גרים, ¹⁸ א"כ לא היו צריכין לפרוש מנשותיהן אף שהיו קרובות דהלא גר שנתגייר כקטן שנולד דמי ¹⁹ ממילא מדאורייתא אין איסור קרובות כלל. ²⁰

וישמע משה את העם ככה למשפחתיו איש לפתח אהלו [כמדבר י"א י'].

ברש"י ד"ה ככה למשפחתיו [שם] ¹⁷ כתב ורבותינו אמרו למשפחותיו, על עסקי משפחות, על עריות הנאסרות להם, ובפשוטו היינו משום

מקורות וביאורים

- ¹⁷ וכן מבאר בגמ' במסכת שבת [ק"ל ע"א].
- ¹⁸ שהרי דין גרים וכל סדר מעשה גירות נלמד ממה שעשו ישראל בשעת מתן תורה שנכנסו לברית במילה וטבילה והרצאת דמים כמבואר בגמ' במסכת כריתות [ט ע"א] ובר"מ [בפי"ג איסור"ב] וא"כ לא היו צריכין לפרוש.
- ¹⁹ ובעצם המקור להדין שגר שנתגייר כקטן שנולד דמי הוא מהגמ' במסכת יבמות [דף מט ע"ב] תניא ר' תנאי בנו של רבן גמליאל אומר מפני מה גרים בזה"ז מעוניין ויסורים באין עליהן מפני שלא קמו שבע מצות בני נח, ר' יוסי אומר גר שנתגייר כקטן שנולד דמי ואינו נענש על שעבר, אלא מפני מה מעוניין לפי שאין בקיאיין בדקדוקי מצות כישראל וכו' הנה דברי ר' יוסי גר שנתגייר כקטן שנולד דמי הוא מאמר שמצינו נזכר כמה פעמים בש"ס אולם מקורו של הכלל הזה לא נתפרש להדיא והרבה פרושים נאמרו בזה ואכתוב קצת מהם.
- (א) כתב הלבוש [ירש סי' רסט] אמרו חז"ל הדעת נותן שגר המתגייר ומקבל על עול התורה והמצוה ועול מלכות שמים ודאי נתערה עליו רוח ממרום, רוח חדש, רוח קדישא, נשמתא חדתא, ונעשה איש אחר, וכאילו נוצר בו ביום דמי, וכל ימיו הראשונים הם כלא היו דאיש אחר הוא וכל קרוביו שהיה לו בגיותו אינם עוד קרוביו וכנכרים יחשבו לו' כו' וממש הדעת נותן וכו', **משמע דהכלל דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי אינו אלא סברא ולא בעי מקור**.
- (ב) בחידושי חת"ס במסכת ע"ז [דף ס"ד ע"א ד"ה אקילו ביה רבנן] כתב לבאר ענין זה דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי דהנו משום דגר אין לו יחס עם אביו וכו' ועיין שם מה דמקשה על זה, וכתב ואפשר היינו למ"ד גוי אינו מטמא באהל [יבמות סא ע"א] א"כ מעיקרא אינו אדם ועכשיו פנים חדשות, ודוחק ומכ"ש לרבנן [ע"ש תד"ה ואין] דלית להו דרשה דאתם קרים אדם צע"ג.
- (ג) במדרש רבה [שיר השירים פ"ת א'] אביאך אל בית אמי זה סיני אמר ר' ברכיה למה קוראין לסיני בית אמי שמשם נעשו ישראל כתינוק בן יומו, ולכאורה זה הכלל דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי.
- (ד) בבעל הטורים [פרשת כי תצא פכ"ד י"ז] אקרא דלא תטה משפט גר יתום ולא תחבול בגד אלמנה שכתב בד"ה גר יתום ולא אמר גר ויתום לומר לך גר שנתגייר כקטן שנולד דמי.
- (ה) המשך חכמה בפרשת ואתחנן [בד"ה שובו לכם לאהליכם] וז"ל החת"ס בחידושו לע"ז כתב כי נתקשה כל ימיו מהיכן הוציאו חז"ל הא דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי יע"ש, ולדעתי פשוט דיצא להם דמסתמא הי' ליוצאי מצרים נשים הרבה שהיו מאותן שאין בני נת מוזהרין עליהן ואיך אמר רחמנא אחר מתן תורה שובו לכם לאהליכם ואין אהלו אלא אשתו והלא אלו שנשאו קרובותיהם צריכים לפרוש מהם ועל כרתך דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, וזה דלא כמו שמבאר במדרש.
- (ו) בראב"ן על מס' יבמות [סי' ל"ד] כתב ואסמכתא לגר דנתגייר כקטן שנולד דמי מאת הנפש אשר עשו בחורן ואמרו בב"ר אברהם מגייר את האנשים ושרה את הנשים והפסוק מעיד שאברהם ושרה שגיירום עשו אותם ולא יולדיהם עכ"ל.
- (ז) והריטב"א כתב על מה שאיתא [ביבמות שם] אמר ר' אבהו ואיתימא ר' חנינא מאי קראה ישלם ה' פעלך ותהי משכורתך שלמה מעם ה' אלקי ישראל אשר באת לחסות וגומר' וכתב הריטב"א ד"ה מאי קראה פרש"י ז"ל דקאי על מילתא דאחרים ודריש אשר באת שמיירת ולא איחרת ומ"ה ומורי פי' דלסיועי לר' יוסי אתא אשר באת היום לעולם דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ואחרים בתר טעמא דר' יוסי גרייר.
- (ח) י"ל עפ"י דברי החזקוני [פר' צא פכ"ח כ"ח ד"ה תן לו את רחל] וא"ת איך נשא יעקב אבינו שתי אחיות בחייהן הא קיים את כל התורה כולה, אלא אמרו רבותינו גר שנתגייר כקטן שנולד דמי הרי דמוכת ממה קנאק יעקב שתי אחיות דגר שנתיר כקטן שנולד דמי ודו"ק.
- ²⁰ ובמשך חכמה בפרשת ואתחנן [פ"ה פכ"ז] הקשה במה דכתיב שם שאחר מתן תורה אמר הקב"ה לישראל שובו לכם לאהליכם ואין אהלו אלא אשתו [מו"ק ז ע"ב] וכן מבואר בביצה [ה ע"ב] להס"ד שהקב"ה ציוה אותם במצות עונה יעו"ש, וקשה דהרי אלו שנשאו קרובותיהם היו צריכין לפרוש מנשותיהן והיאך אמר לכלל ישראל לשוב לאהליהם, וע"כ משום דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, ומה שבכו על עסקי משפחות הוא על מה שנאסר להם ולהבא עכ"ד, ולפי דבריו לא קשה הקשיא הנ"ל.

יש לתרץ ע"פ החקירה הבא. 21

ישראל מתייחס אחר הגוי, וממילא כיון שנעשה
ישראל פקעה זיקתו לאביו ואמו, אבל עדיין יש לו
שייכות אם העבר שלו.

יש לחקור 22 בעיקר יסוד של הלכה זו דגר
שנתגייר כקטן שנולד דמי ואינו מתייחס אחר אביו
ואמו, האם הוא מצד הגרות, או מצד דיני יוחסין.

והנפקא מינה.

נפק"מ ' 24 אם הא דהוה כגר שנתגייר ונפקע
איסור שאר וערוה אם מועיל דין זה לשאר דברים
או לא.

צד א' הוא דע"י שנכנס לקדושת ישראל נעשה
הוא כבריה חדשה, ואין לו שייכות להעבר שלו.
צד ב' הוא 23 דאין זו הלכה בהלכות גרות אלא
כלל בעלמא הוא בדיני היוחסין שלעולם אין

מקורות וביאורים

אבל יש להקשות על דבריו דלכאורה מפורש בספרי זוטא לא כן וז"ל וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו ר' נהוראי אומר מלמד שהיו בוכים
בשעה שאמר להן לפרוש מן העריות היה כל אחד מהן נושא לאחותו, לאחות אביו, לאחות אמו, לאחות אשתו, וכיון שאמר להם לפרוש מן
העריות התחילו מתרעמין ע"כ, משמע דהיו בוכין על מה שהיו צריכין לפרוש מנשותיהן שכבר נשאו ויעוין בספרי כעין לשון זה.

וכן מפורש בבבלי התוס' [שם פ"א פכ"ז] וז"ל אלדד ומידד אחי משה היו כי כשנתנה תורה ונאסרו על העריות פרשו כולם שנאמר וישמע
משה את העם בוכה למשפחותיו ודרשין על עסקי משפחותיו, וגם עמרם אבי משה פירש מיוכבד שהיתה אשתו ונשא אשה אחרת והוליד
ממנה אלדד ומידד אלדד אל דוד מידד מי דוד כלומר חלוף דוד ע"כ והביא שרבינו הלל מצא שכן כתוב על קבר אלדד ומידד.

וכן הגור אריה בפרשת ויגש כתב דלא היה לכלל ישראל במתן תורה הדין של גר שנתגייר דהוה כקטן שנולד משום דהיה מוחרים לזה עיין
שם באריכות, דרוצה לתרץ בזה מה שכתב רש"י בד"ה בן הכנענית בן דינה שנבעלה לכנעני כשהרגו את שכם לא היתה דינה רוצה לצאת עד
שנשבע לה שמעון שישאנה וכתב הגור אריה שם אך קשה אין נשא את אחותו דהרי האבות קמו כל התורה וידעו אותה ברוח הקודש והיו
מקפידין שלא לישא כנענית ולא הקפידו על ערוה דהוא אסור מן התורה, ויש מפרשים כי שאני קודם מתן תורה מלאחר מתן תורה כי כל
האבות היו מקמים את התורה כולה אך צריכים היו לקבל עליהם את התורה כגרים שנתגרו לכך היו כקטן שנולדו פירוש להך מילתא בלבד
לענין קבלת התורה לא שייך בהם ענין אחוה שיהיו אחים לענין עריות שלא נולדו בחיוב המצוה אלא הם קבלו מאליהן להך מילתא היו כגרים
שאינן עריות בהם ולפי כל עריות שהן מה"ת שנתנה אח"כ לא הי' נוהג באבות כגון יעקב נשא שתי אחיות ועמרם דודתו ויהודה הי' מיבם את
כלתו אע"ג דמן התורה אסור והם היה שומרים את התורה הרי אם מצד התורה אתה בא לאסור והם קבלו אותה עליהם לא היה להם בזה
קורבה אבל קורבה מצד עצמם לא נתבטלה ואין להקשות דא"כ יהיו יוצאי מצרים מותרים בקרוביהם דהא קבלו עליהם את התורה ולא נולדו
בחיוב ויהיו מותרים בקרוביהם אין זה קשיא דהם הוכרחו לקבל דהא כפה עליהם הר כגיגית ולא אמרי' בזה דהוי כקטן שנולד דודאי מי שנתגר
מעצמו כגון גוי כי דלא הי' צריך לגר והוא מגר עצמו הוי בריה אחרת לגמרי אבל ישראל שיצאו ממצרים כי' שה מחובבים לקבל את התורה והיו
מוכרחים לזה אין זה כקטן שנולד, וכן בחת"ס עה"ת [פר' בהעלותך ד"ה מי יאכילנו בשר] הלך בדרכו של הגור אריה וכתב שדוקא להערב רב
הי' דין גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, וכן מבואר בפנים יפות שם.

עכ"פ היוצא מהנ"ל בקיצור.

דמבואר בראשונים ואחרונים דלא כהמשך חכמה שבשעת מתן תורה לא היה לכלל ישראל היתר מצד גר שנתגייר שהוה כקטן שנולד לדור אם
ערוה, ממילא קשה למה באמת לא מהני הדין של גר שנתגייר שהוה כקטן שנולד להתיר הערוה.

21 על העצם הקשיא מצינו כמה תירוצים, ומחמת חוסר הזמן לא אכתוב אלא אחד מהם, הש"ש [בהקדמתו אות ט'] הביא דברי המהר"ל
בפרשת ויגש שכתב דעל גירות ישראל בעת מתן תורה לא נאמר כלל זה דכקטן שנולד דמי, לפי שלא נאמר כלל זה אלא בגירות שמרצונו בא
לקבל עליו דת יהדות שבכך מסתלק מכל עברו ונעשה כתינוק שנולד, אך ישראל במתן תורה היה זה קבלה בכפייה כמבואר בשבת [פז] שכפה
עליהן הר כגיגית לקבל את התורה, ולכן בגירות זו לא אמרינן דגר שנתגייר כקטן שנולד.

אמנם בתוס' יו"ט [אבות פ"ה משנה כ"א] אהא דתנן שם בן ארבעים לבינה ובע"ז [ה ע"ב] יליף לה ממה שאמר משה רבינו לישראל בשנה
הארבעים לקבלת התורה ולא נתן ה' לכם לב לדעת וגו' עד היום הזה והקשה בתוס' יו"ט דהלא כל אלו שיצאו ממצרים היו יותר מבני ארבעים
שנה, ותירץ וזה לשונו דישאל בשעת מתן תורה גרים היו דהא מינייהו ילפינן שצריך הגר טבילה, וכל גר כקטן שנולד דמי, והיינו שבאמת היו
רק כבני מ', הרי דנקט דאף בגירותם של ישראל במתן תורה אמרינן דהוי כקטן שנולד.

22 וגם יש לחקור אם גר שנתגייר דהוה כקטן שנולד אם זה נמי לגבי מציאות שנעשה כקטן, או דילמא רק לגבי קורבא עריות אמר האי מילתא.

(א) צד א' הוא דע"י גירות נעשה למציאות חדשה וכאיש חדש שנולד ואינו שייך למציאותו הקודמת ועברו כלל.

(ב) צד ב' הוא שהוא כקטן שנולד דמי רק לגבי חיוב קיום מצוות ולא לעצם מציאותו ועברו ואפשר שיש לו שייכות

23 כצד זה מבואר בהרמב"ם, בלשון הר"מ [בפיה"מ דמאי פ"ו מ"י] וז"ל גר אינו יורש את אביו מן התורה לפי שאין ביניהם שום קורבה מפני
שהבריל הדת ביניהם עכ"ל אשר לכאורה משמע מזה דאין מעשה הגירות כלידה חדשה, אלא דין לעצמו הוא דכיון שהובדל בדתו הרי בטלה
קורבתו.

24 דבעצם יש לחקור אם גר שנתגייר דהוה כקטן שנולד אם זה נמי לגבי מציאות שנעשה כקטן, או דילמא רק לגבי קורבא עריות אמר האי מילתא.

(א) צד א' הוא דע"י גירות נעשה למציאות חדשה וכאיש חדש שנולד ואינו שייך למציאותו הקודמת ועברו כלל.

(ב) צד ב' הוא שהוא כקטן שנולד דמי רק לגבי חיוב קיום מצוות ולא לעצם מציאותו ועברו ואפשר שיש לו שייכות

(א) אם יכול לברך אחר הגירות שלא עשאני גוי כיון דהוה כקטן שנולד ממש.

(ב) גר שנתגייר והיה לו בנים אם מקיים בזה המצוה של פו"ה.

(ג) אם גר שנתגייר אין מענישין אותו רק אחר כ' שנים.

(ד) אם עושין המילה רק אחר ח' ימים.

(ה) אם צריכין לקום לפני גר זקן.

(ו) אם צריך גר לעשות תשובה על מה שעשה כשהיה גוי.

ועוד יש לתרץ לפי צד ב'

דיש לחקור בדין גירות שהיה בשעת מתן תורה, אם זה היה על העצם שם כלל ישראל, או דלא היה גירות אלא לקדושת ישראל.²⁹

צד א' הוא דהגרות היה על העצם שם כלל ישראל.

צד ב' הוא³⁰ דגירות שהיה בשעת מתן תורה לא היה גירות אלא לקדושת ישראל, דאילו חלות שם ישראל היה להם מאז בחר הקב"ה באברהם.

לצד ב' דהגרות לא היה אלא על קדושת ישראל אבל שם כלל ישראל כבר היה להם, א"כ לא נתחדש כלום במתן תורה שלא יהיה שייכות בין הקרובים דהא השם כלל ישראל כבר היה להם, ממילא לא מהני הדין של גר שנתגייר שלא יהיה להם שייכות

לצד א' דע"י שנכנס לקדושת ישראל נעשה הוא כבריה חדשה, ואין לו שייכות להעבר שלו, אז י"ל²⁵ שזה לא רק לגבי עריות, אלא לכל מילי.

לצד ב' הוא דאין זו הלכה בהלכות גרות אלא כלל בעלמא הוא בדיני היוחסין שלעולם אין ישראל מתייחס אחר הגוי, וממילא כיון שנעשה ישראל פקעה זיקתו לאביו ואמו, ממילא וודאי דדין זה לא הוה אלא לענין עריות וקרוב.

ובנוגע הקשיא דלמה היו צריכין לפרוש מנשותיהן הלא גר שנתגייר כקטן שנולד דמי.

לצד ב'²⁶ דאין זו הלכה בהלכות גרות אלא כלל בעלמא הוא בדיני היוחסין שלעולם אין ישראל מתייחס אחר הגוי, יש לתרץ²⁷ דכיון דכאן כל הכלל ישראל נעשו ישראל ממילא אין הבדל דעת ביניהם.²⁸

מקורות וביאורים

²⁵ וודאי דאין זה מוכרח דלצד זה הוה כקטן לגבי כל הדינים, אבל זה ודאי דלצד ב' דכל הסיבה דגר הוה כקטן שנולד הוא משום דאי אפשר שיהיה ליהודי קרבות אם גוי, ממילא אין זה שייך אלא לדין זה, משא"כ לצד א' שהסיבה דהוה כקטן שנולד הוא מטעם דע"י שנכנס לקדושת ישראל ממילא הוא נעשה כבריה חדשה אז י"ל דזה ה"ה לגבי כל הדינים.

²⁶ וגם לצד א' אפשר לתרץ, עיין בהחקירה הבא.

²⁷ משום דלצד זה נמצא דב' גרים קרובים אשר באו בברית היהדות כאחת באופן דגולות הגירות חל על שניהם כאחת הרי לא הבדיל הדת ביניהם שהרי שניהם כאחד באו בברית דת היהדות, ואף שכל אחד לעצמו חלות שם גר עליו מ"מ הרי לצד זה דשם גר אינו סיבה להיותו כקטן שנולד, אלא בצירוף מה שהובדל כדתו מקרוביו, וא"כ אם ב' באו בברית בחלות גירות אחת הרי בגוף הגירות עצמו אין כאן ניתוק דת האחד מחבירו.

הלא מעתה מיושב היטב מה שבשעת מתן תורה לא בטלה הקורבה מזה לזה והוצרכו לפרוש מקרוביהן, כי מאחר שכל ישראל כאחד באו בברית היהדות בבת אחת ממילא לא בטלה הקורבה שלהן כי גירות כל ישראל באה בחלות גירות אחת כללית על כל ישראל ולא הבדילה הדת ביניהם.

²⁸ אבל לא מבאור כן בהרמב"ם והנה פסק הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה פי"ד ה"א עכו"ם שנתגייר כקטן שנולד ואם נתגיירו קרוביו עמו אינו חייב עליהם משום ערוה כלל עיי"ש, הרי נראה שבגרותו נהפך למציאות חדשה ואפילו קרוביו שנתגיירו אינם קרוביו וכן פסק בהלכות עדות [פי"ג ה"ב] אפילו שני אחין תאומים שנתגיירו מעידין זה לזה שהגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, וכן פסק בהלכות אבל [פ"ב ה"ג] וכן מי שנתגייר הוא ובניו אין מתאבלין זה על זה הרי כשנתגייר נהפך למציאות חדשה ללא קשר לעברו כלל ולא רק לגבי חוב קיום מצוות, וזה סתירה למה שכתבנו למעלה מהרמב"ם.

²⁹ וחקירה זו לא שייך אלא לצד ב' שהוה דין דאין יחוס בין יהודי לגוי, אם הסיבה הוא העצם שם יהודי או קדושת כלל ישראל.

³⁰ כצד זה מבאור בחידושי הגר"ט [סימן כח] ויסוד הדברים הוא על דברי הריטב"א, דבריטב"א במסכת כתובות [יא ע"א] הקשה על כל הסוגיא שם דשו"ט בדין גר קטן שמתבלין אותו ע"ד ב"ד למה לא מייתי הש"ס ראייה מכל הקטנים שהיו בשעת מתן תורה שהטבילום ומלום על דעת ב"ד, ותירץ הריטב"א וז"ל דאילו זרע אברהם כבר נצטוו על המילה ולהכניסם מקטנותם בבריתו ואין זה אלא גמור גירות עכ"ד.

ולכאורה צריך ביאור שהרי מפורש בכריתות [ט ע"א] שישאל בשעת מתן תורה נתגיירו כדין כל גירות.

ובחידושי הגר"ט [שם] האריך לבאר דבאמת ודאי היה להם חלות שם ישראל אף לפני מתן תורה, וזהו כוונת הריטב"א שכתב דכבר נצטוו על המילה מדין מילת ישראל, ואך דעדיין לא היה להם קדושת ישראל, ולכן היו צריכים מעשה גירות בשעת מתן תורה כדי להכנס תחת כנפי השכינה בקדושת ישראל, ומאחר שכבר נצטוו על כך ליכנס בברית לכן ודאי מועיל בזה גירות של גר קטן יעו"ש.

ויסוד דבריו הוא מהגמ' במסכת יבמות [עח ע"א] דמבואר דמעוברת שנתגיירה מהניא טבילה אף לגירות הבן, ואף למ"ד עובר לאו ירך אמו לא חשיב חציצה בין המים לעובר יעו"ש, והקשו הראשונים [שם מז ע"ב] דנמצא דבזה העובר מתקיים טבילה לפני מילה וסדר הגירות הוא מילה ואח"כ טבילה, ותירצו בתוס' [ד"ה מטבילין] דעובר דא"א במילה הוי כנקבה דסגי בטבילה, והרמב"ן תירץ דבדיעבד מהני טבילה ואח"כ מילה ורק אחר שימול נשלמה גירותו.

ותמהו האחרונים על דברי הרמב"ן דלא נשלמה הגירות עד המילה, דהלא מפורש בגמ' [שם צז ע"א-ע"ב] דמעוברת שנתגיירה וילדה יש להם שאר האם ואין דינו כקטן שנולד ואילו לדעת הרמב"ן דלא נשלמה הגירות עד שימול אחר לידתו א"כ נמצא דבשעת לידתו נכרי גמור הוא וא"כ אף לידתו שלא בקדושה היתה ושוב צ"ע למה לא נימא דהוה כקטן שנולד וכדין גר קטן שמתבלין אותו על דעת ב"ד דחשיב כקטן שנולד.

והגר"ט [שם] תירץ דכל שנולד מאם ישראלית בע"כ שהוא ישראל, ואך מאחר שהורתו שלא בקדושה הרי אין לו קדושת ישראל עד שיתגייר, וע"י הגירות נכנס לקדושת ישראל, ומעתה מיושבים דברי הרמב"ן דאף שאינו קדוש בקדושת ישראל עד שימול אחר הלידה, מ"מ הרי שם ישראל עליו אף לפני המילה, וממילא בגירות זו שאינה באה אלא להכניסו לקדושת ישראל לא אמרינן דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי.

בענין גר שנתגייר כקטן שנולד דמי ב'

שאלות ויסודות שיתבררו בתוך הדברים

א] בהקשיא הרי בשעת מתן תורה היה לישראל דין גרים, א"כ לא היו צריכין לפרוש מנשותיהן אף שהיו קרובות דהלא גר שנתגייר כקטן שנולד דמי ממילא מדאורייתא אין איסור קרובות כלל.

צד א' הוא דע"י שנכנס לקדושת ישראל נעשה הוא כבריה חדשה.

צד ב' הוא דמה שנעשה כבריה חדשה הוא מחמת קבלת עול המצות.

ובנוגע הקשיא דהא בשעת מתן תורה היה לישראל דין גרים, א"כ לא היו צריכין לפרוש מנשותיהן אף שהיו קרובות דהלא גר שנתגייר כקטן שנולד דמי ממילא מדאורייתא אין איסור קרובות כלל.

לצד ב' דמה שנעשה כבריה חדשה הוא מחמת קבלת עול המצות, אז יש לתרץ³² דכיון דהקבלה היה בע"כ משום דכפה עליהם ההר כגיגות ממילא לא נעשה כבריה חדשה.

וישמע משה את העם ככה למשפחתיו איש לפתח אהלו [כמדבר י"א י'].]

ברש"י ד"ה בכה למשפחתיו [שם] ³¹ כתב ורבותינו אמרו למשפחותיו, על עסקי משפחות, על עריות הנאסרות להם, ובפשוטו היינו משום שהיו צריכין לפרוש מנשותיהן שהיו נשואי מכבר, באם היו מן הקרובות הנאסרות עליהם בסיני.

ויש להקשות שהרי בשעת מתן תורה היה לישראל דין גרים, א"כ לא היו צריכין לפרוש מנשותיהן אף שהיו קרובות דהלא גר שנתגייר כקטן שנולד דמי ממילא מדאורייתא אין איסור קרובות כלל.

ויש לתרץ ע"פ החקירה הבא.

יש לחקור בטעם הדין דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי אם זה מחמת הקדושת ישראל שחל בו, או מחמת קבלת המצוות.

מקורות וביאורים

³¹ וכן מבאור בגמ' במסכת שבת [ק"ל ע"א].

³² כך תירץ במהר"ל גור אריה [פ' ויגש] דלא אמרינן גר שנתגייר אלא היכא דמקבל המצוות מרצון אבל במתן תורה דכפה עליהם הר כגיגית לא אמרינן כקטן שנולד דמי, וכן מבואר בדבריו בפרשת ויגש דהאבות היו צריכים לקבל על עצמם את התורה ולכך אמרינן בהו גר שנתגייר כקטן שנולד דמי ולא שייכא גבייהו איסורי עריות הרי דדין גר שנתגייר תליא בדין קבלת המצוות יעו"ש.

בענין גר שנתגייר כקטן שנולד דמי בנשים.

מחויב הוא בקיום התורה, או דלמא גדר קבלת מצוות הוא במה שמכניס עצמו לחיובי ומצוות התורה.

צד א' הוא ³⁴ דקבלת מצוות דגר הוי לקבל על עצמו החפצא של התורה, ובתוצאה מזה מחויב הוא בקיום התורה.

צד ב' הוא דגדר קבלת מצוות הוא במה שמכניס עצמו לחיובי ומצוות התורה, דהיינו שמקבל עליו העצם המצוות. **ובנוגע הקשיא**

לצד ב' ³⁵ דגדר קבלת מצוות הוא במה שמכניס עצמו לחיובי ומצוות התורה, דהיינו שמקבל עליו העצם המצוות, יש לתרץ ³⁶ שמה דאמרינן דגר שנתגייר הוה כקטן שנולד הוא רק באנשים שמקבלים כל התורה, משא"כ נשים דלא מקבלים כל התורה רק המצוות שנשים מקיימין.

וישמע משה את העם נכה למשפחתו איש לפתח אהלו [במדבר י"א א].

ברשי"י ד"ה נכה למשפחתו [שם] כתב ורבותינו אמרו למשפחתו, על עסקי משפחות, על עריות הנאסרות להם, ובפשוטו היינו משום שהיו צריכין לפרוש מנשותיהן שהיו נשואי מכבר, באם היו מן הקרובות הנאסרות עליהם. **ויש להקשות** שהרי בשעת מתן תורה היה לישראל דין גרים, א"כ לא היו צריכין לפרוש מנשותיהן אף שהיו קרובות דהלא גר שנתגייר כקטן שנולד דמי ממילא מדאורייתא אין איסור קרובות כלל.

ויש לתרץ ע"פ החקירה הבא.

יש לחקור ³⁵ בענין קבלת המצוות דגר, אי קבלת מצוות דגר הוי לקבל על עצמו החפצא של התורה וממילא

----- מקורות וביאורים -----

³³ יסוד החקירה הוא ממה שכתב הגר"ח שהסיבה שלא אמרינן דהקבלה היא דהקבלה דהוא דבר שאינו קצוב, משום דהקבלה לא היה על העצם החיוב לקיים המצוות, אלא דקבלו להיות עבדים, וממילא הוה מחויב בהמצוות, א"כ יש לעיין בגר שמקבל עליו עול התורה, אם הוא מקבל העצם המצוות, או רק להיות עבד ה' וממילא מחויב בכל המצוות.

³⁴ ולצד זה יש לתרץ הקשיא של הקוב"ש [ב"ב אות נ"ד], ד'הקשה האיך היה שייך גירות קודם מתן תורה והא ליכא קבלת מצוות והניח בקושיא, וי"ל באמת דקודם מתן תורה היה הגדר בקבלת המצוות הוא לקבל החפצא של התורה ונפק"מ לקיימה בתורת רשות כדמצינו גבי אברהם שקיים כל התורה דע"כ דהוי שייך גביה החפצא של התורה דאל"כ לא הוה מצי לקיים, וכן ראיתי בכתבי הגר"י לסוטה אות נ' שקיבלו את התורה בתורת רשות וכיון שכן שוים בזה איש ואשה דאף אשה שייכא בכל התורה ושפיר אמרינן גר שנתגייר כקטן שנולד דמי אמנם לאחר מתן תורה לא מהני מה שמקבל החפצא של התורה בתורת רשות דהא לאחר מתן תורה איכא חיוב לקיים כל המצוות ולא סגי עד שיכניס עצמו לחיוב המצוות, ובה חלוק איש מאשה וקבל מצוות דאשה הוי קבלה פחותה ולא אמרינן בה גר שנתגייר כקטן שנולד דמי. ³⁵ להיבין התירץ לצד זה יש להקדים.

והנה הראב"ן [בסימן נ"ח] חידש דדוקא בגר אמרינן דגר שנתגייר כתינוק שנולד דמי, אך בגירות לא אמרינן דהיא כקטנה שנולדה דמי, ולכך גיורת אסורה לכהן. והביא ראיה לזה מהא דאיתא בבכורות [מ"ז ע"א] דנכרית שילדה בן ואח"כ נתגיירה וילדה בן אין בנה בכור לענין חובת פדיון דכתיב פטר רחם פרט לזו שלא היתה פטירת הרחם.

ולכאורה סותר הוא משנתו שהרי ס"ל לראב"ן דמקור האי דינא דגר שנתגייר הוא מאת הנפש אשר עשו בחון, ומהאי קרא חזינן להדיא דאף גבי נשים אמרינן גר שנתגייר דהא שרה מגירת את הנשים ואברהם ושרה תרויהו חשיבי יולדיהם כדכתיב אשר עשו.

והנה מטי משמיה דהגר"ח הובא באסופות רבינו חיים הלוי לחלק בין נשים לעבדים גבי הא דנשים מברכות על מצוות עשה שהזמן גרמא ועבדים אינם מברכים דנשים קבלו כל המצוות אלא דבמצוות שהזמן גרמא פטורות הן מן הקיום אך מ"מ אף הם קבלו לכל המצוות אך עבד המקיים מצוה שאינו חייב בה אינו מברך כיון דעבד לא קבל אלא המצוות של אשה בלבד דלה לה הוי גילוי מילתא בלבד באיזה מצוות לחייבו. וי"ל לבאר שיטת הראב"ן דהא דאמרינן גר שנתגייר כקטן שנולד דמי היינו היכא דמקבל ע"ע כל מצוות התורה ואי נחסרה מצוה אחת לא אמרינן ביה גר שנתגייר כקטן שנולד דמי ולכך גיורת שלא קבלה ע"ע כל התורה לא אמרינן בה גר שנתגייר דהא אין היא ככל אשה דבל אשה מישך שייכא בכל התורה כולה ופטורה היא ממנה אך גיורת שכל קבלת המצוות הוא להכניס עצמה למצוות אשר היא חייבת בה א"כ דומה היא לשפחה ששייכא היא רק במצוות של אשה ולכך לא אמרינן ביה גר שנתגייר כקטן שנולד דמי ולפ"ז גיורת לא תוכל לברך על מצוות שפטורה היא ממנה.

ואין להקשות דהא גר נמי אין מחייב עצמו בכל המצוות כגון מצוות כהונה ולויה דלא שייכי ביה ונראה פשוט דהא ודאי מהני מה שמכניס עצמו לכל המצוות דשייכות בו והני מצוות דלא שייכי ביה ליכא גריעותא במה שאין מקבלם אך אשה שייכא בכל המצוות אלא דפטורה ממצוות שהזמן גרמא ולכך כיון דאין מכניסה עצמה לכל המצוות לא אמרינן בה גר שנתגייר ואי אשה היתה חייבת במצוות שהזמן גרמא נמי היה נחשב שהכניסה עצמה לכל המצוות אע"ג דפטורה ממצוות מילה ומהשחתת הזקן והיינו משום דהני מצוות לא שייכא בה כלל ואי"ז מחמת פטור שנתחדש בה.

והנה הפרדס יוסף הקשה דהראב"ן סותר משנתו דביבמות דף כב ד"ה ועוד הא כתב הראב"ן ואסמכתא לגר שנתגייר וכו' מואת הנפש אשר עשו בחון פ' לך ואמרינן בבראשית רבה אברהם מגייר את האנשים ושרה את הנשים והפסוק מעיד שאברהם ושרה שגיירום עשו אותם ולא יולדיהם הרי דחזינן להדיא דאף גבי נשים אמרינן גר שנתגייר דהא שרה מגירת את הנשים ואברהם ושרה תרויהו חשיבי יולדיהם כדכתיב אשר עשו.

ונראה לפי המבואר דהנה ר' אלחנן הקשה האיך היה שייך גירות קודם מתן תורה והא ליכא קבלת מצוות והניח בקושיא.

ונראה באמת דקודם מתן תורה היה הגדר בקבלת המצוות הוא לקבל החפצא של התורה ונפק"מ לקיימה בתורת רשות כדמצינו גבי אברהם שקיים כל התורה דע"כ דהוי שייך גביה החפצא של התורה דאל"כ לא הוה מצי לקיים ומצאתי כן להדיא בכתבי הגר"י לסוטה אות נ' וכיון שכן שוים בזה איש ואשה דאף אשה שייכא בכל התורה ושפיר אמרינן גר שנתגייר כקטן שנולד דמי אמנם לאחר מתן תורה לא מהני מה שמקבל החפצא של התורה בתורת רשות דהא לאחר מתן תורה איכא חיוב לקיים כל המצוות ולא סגי עד שיכניס עצמו לחיוב המצוות, ובה חלוק איש מאשה וקבל מצוות דאשה הוי קבלה פחותה ולא אמרינן בה גר שנתגייר כקטן שנולד דמי.

³⁶ דלצד א' שקבלת מצוות הוי לקבל את החפצא של התורה וממילא מחויב הוא לקיים מה שכתוב בה א"כ ליכא נפקותא בין גר לגיורת דהא תרויהו מקבלים את החפצא של התורה אלא דגר מחויב מכח זה בכל המצוות וגיורת מחויבת ככל אשה.

משא"כ לצד ב' דקבלת המצוות הוא להכניס את עצמו בחיובי המצוות, א"כ חלוק גר מגיורת, דגר מכניס עצמו לכל המצוות וגיורת מכנסת עצמה למצוות דאשה.

בענין המחייב של שמירת המצות.

שאלות ויסודות שיתבררו בתוך הדברים	
א	יש לחקור בחיוב שמירת התורה, האם הוא מחמת קבלת נעשה ונשמע, או משום ציוי ה' לחוד.
ב	נפק"מ אם שייך תענית אונס על אי שמירת המצות.

ויענו כל העם יחדו ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה [שמות י"ט ח'].	והנפקא מינה.
יש לחקור בחיוב שמירת התורה, האם הוא מחמת קבלת שקבלו ישראל, או משום ציוי ה' לחוד.	נפק"מ אם שייך תענית אונס על אי שמירת המצות.
צד א' הוא ³⁷ דהחיוב הוא מצד הקבלה. ³⁸	לצד א' דהוה מצד קבלת התורה, אז אם הקבלה הוה באונס אז יש טענה של אונס.
צד ב' ³⁹ דהחיוב הוא מצד דינא דמלכותא דינא.	לצד ב' דהוה מצד ציוי ה' אז ליכא כלל תענית אונס.

מקורות וביאורים

³⁷ כצד זה משמע מפשטות הגמ' במסכת שבת.

ד'לכאורה יש להקשות מהגמ' במסכת שבת [פח ע"א] על הא דא"ר אחא בר יעקב מכאן מודעא רבה לאורייתא פרש"י וז"ל שאם יזימנו לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם יש להם תשובה שקבלוה באונס, אמר רבה אעפ"כ הדור קבלוה בימי אחשוורוש דכתיב קימו וקבלו היהודים קיימו מה שקיבלו כבר עיי"ש, לכאורה הא צריכין לקיים התורה מחמת ציוי ה' א"כ מה נפק"מ אם הקבלה היה באונס, ע"כ צ"ל דמבואר דחובת שמירת התורה הוא מחמת קבלת ישראל ולא מחמת ציוי ה'.

³⁸ אבל יש להקשות דהתינח אחרי מתן תורה יש חיוב לעמוד בדיבורו, דכתיב הן צדק הן שלך יהיה צדק, אבל לפני מתן תורה הרי עדיין לא נתחייבו בזה, וא"כ איך נתחייבו בקבלת התורה ע"י אמירת נעשה ונשמע, וי"ל ע"פ מה שכתבו האחרונים דדבר שהשכל מחייב גם בני נח מצוים בזה [עיי' רבינו ניסים גאון בהקדמה לה"ש"ס] ולעמוד בדיבורו הוא דבר שהשכל מחייב ע"כ שפיר נתחייבו ע"י קבלת נעשה ונשמע. וראיתי מי שכתב דלפי"ז מובן הא דאיתא בגמ' [ב"מ מד ע"א] נתן לו מעות ולא משך הימנו פירות יכול לחזור בו, אבל אמרו מי שפרע מאנשי דור המבול ומדור הפלגה הוא עתיד להפרע ממני שאינו עומד בדיבורו עיי"ש, ויש להקשות מדוע דווקא בזה מזכירין דור המבול דור הפלגה והרי על כל עבירה שבתורה יש עונש, אבל להנ"ל י"ל דכוונת רבינו הקרוש להדגיש דמי שאינו עומד בדיבורו הוא דבר חמור מאד משום שהשכל מחייבו ואף בלי קבלת התורה יש לו לעמוד בדבריו.

³⁹ דנהג על הגמ' הנ"ל במסכת שבת דמכאן מודעא רבה לאורייתא לפי רש"י דהוה טענות אונס, ותמה בפרשת דרכים [דרוש כב] דכי איזו טענה יש להם לישראל להיפטר מקיום המצוות משום שניתנו להם באונס, הלא הלכה היא נדרים [כח ע"א] שדינא דמלכותא דינא והיינו שכל מלך יכול לגזור ולחוקק חוקה במקומו ככל אשר יחפץ וכל אשר יחוקק דין הוא ועל כל בני המדינה מוטל לקיים מאמר המלך ואם כן הקב"ה שהוא מלך על כל הארץ למה לא יעשה משפט כרצונו, ומתוך על פי המבואר בטור [ח"ו"מ ס"י שסט] שכלל זה שדינא דמלכותא דינא חל רק באופן שהמלך משווה גזירתו על כל העם, אך אם גזר תקנות מסוימות למקומות או לאנשים מסוימים אין עליהם חיוב מצד דינא דמלכותא דינא, ואם כן תרי"ג מצוות שלא ניתנו אלא לישראל אין בזה חיוב מצד דינא דמלכותא דינא ולכן יכלו ישראל למסור מודעה רבה וטענת אונס.

אלא שפרשת דרכים שם דוחה תירוץ זה משום שמבואר בפרקי דרבי אליעזר [פרק כד] בשעה שהפיץ ה' את העמים בדור הפלגה הביא שבעים שרים של מעלה ונתן לכל שר ושר אומה אחת שתהיה תחת השר, וישראל נפלו בחלקו של הקב"ה, שנאמר בהנחל עליון גויים וגו' כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו, נמצינו למדים שאומות העולם הם תחת ממשלת שרי מעלה ואילו בני ישראל הם תחת מלכותו של הקב"ה בכבודו ובעצמו כביכול ולפי"ז כשכפה הקב"ה את ההר כגיגית על ישראל שיקבלו את התורה הרי זה כגזירת המלך על כל בני מלכותו דהיינו ישראל שהם בני מלכותו וא"כ שוב שייך לומר בזה דינא דמלכותא דינא וממילא גם בטילה טענת אונס, ולפי"ז שוב תשוב השאלה איך אמרינן בגמרא מכאן מודעה רבה לאורייתא שיש לישראל טענה שקיבלו את התורה באונס הלא לפי דברי פרשת דרכים לא שייכת טענת אונס מכיון שרק ישראל הם בני מלכותו של הקב"ה ובטענת דינא דמלכותא דינא.

ויש שרוצים לתרץ הפרשת דרכים משום שמבואר בספר עמודיה שבעה [דרוש ב'] להוכיח מדברי הוזה"ק שרק אחרי קבלת התורה זכו ישראל לצאת מתחת הנהגת שרי מעלה ולהכנס תחת הנהגתו של הקב"ה בעצמו אבל לפני שקיבלו ישראל את התורה היו הם עדיין תחת השפעת הנהגת שרי מעלה או המזלות והכוכבים ועדיין לא היו בני מלכותו של הקב"ה, ולכן מובן מה שאמר ר' אחא בר יעקב שיש להם טענת מודעה רבה לאורייתא שקיבלו את התורה בכפייה ולא שייך דינא דמלכותא דינא כיון שגזירת קבלת התורה לא היתה שווה לכל אומות העולם.

אבל לעני"ד צ"ע החילוק של הפרשת דרכים דהא כל הדין שאם הגזירה לא הוה על כל בני המדינה ליכא עליו דינא דמלכותא דינא הוה גזירות הכתוב אלא הטעם הוא משום דגזירה כזה לא הוה גזירה אלא רשעות בעלמא דגזירה צריך להיות אם דרך שגזירין גזירה ולגזור רק על חלק אנשים לא הוה גזירה רק רשעות, משא"כ לגבי התורה אי אפשר לומר כן ממילא ליכא נפק"מ אם הוה על כל המדינה או לא וממילא קשה למה ליכא דינא דמלכותא דינא על כל התורה כלהו.

בענין הקבלה, של קבלת התורה

שאלות ויסודות שיתבררו בתוך הדברים

א] האיך חל ההתחייבות של נעשה ונשמע הרי הוי דבר שאינו קצוב.
ב] בהקשיא החמורה דמה הטעם שהאומת העולם סירבו לקבל התורה שהרי ממילא מחויבים משום מצות בני נח.

ובנוגע הקשיא האיך חל ההתחייבות של נעשה ונשמע והרי כיון שאינו יודע כמה נתחייב וא"כ בעת שאמרו נעשה ונשמע קודם נתינת התורה הוי דבר שאינו קצוב, ואיך חלה ההתחייבות.

לצד ב' דהקבלה הוא להיות עבד ה', וממילא כתוצאה מזה יש לו חיוב לקיים התורה, אז יש לתרץ⁴¹ דכיון דהקבלה הוה רק להיות עבד ה' וכל החיוב לקיים המצוה לא הוה אלא כתוצאה ממה שחייב לעשות להאדון.⁴²

כל אשר דיבר ה' נעשה [במדבר י"א י'] .

כתב הרמב"ם [פ"א ממכירה ה"ז] שמי שמתחייב עצמו בדבר שאינו קצוב לא חל החיוב⁴⁰ ואם נתחייב הוי כאסמכתא שלא קונה.

ויש להקשות האיך חל ההתחייבות של נעשה ונשמע והרי כיון שאינו יודע כמה נתחייב וא"כ בעת שאמרו נעשה ונשמע קודם נתינת התורה הוי דבר שאינו קצוב, ואיך חלה ההתחייבות.

ויש לתרץ ע"פ החקירה הבא.

יש לחקור בענין הקבלה שקבלו כלל ישראל במתן תורה, אם הוה קבלה על העצם הקיום המצות, או הוה קבלה להיות עבד ה'.

צד א' הוא דהקבלה הוא על כל המצות.

צד ב' הוא דהקבלה הוא להיות עבד ה', וממילא כתוצאה מזה יש לו חיוב לקיים התורה

מקורות וביאורים

⁴⁰ ובשו"ע [ח"מ סי' ס"ב כתב שאפי' נתחייב בקנין אינו מועיל, מכיון שאינו יודע כמה.
⁴¹ כך תירץ הבית הלוי [ח"ב דרוש י"ז] שאכן אין אדם יכול להתחייב על דבר שאינו קצוב, אך מאידך יכול אדם למכור עצמו לעבד, וממילא יהיה חייב לקיים כל מה שאדונו יורה, וזה היה הענין של "נעשה ונשמע" שהתחייבו להיות עבדי המקום, וממילא חייבים לקיים כל מה שהקב"ה יצוה. והמשיך וביאר שזה החילוק בין בני נח לישראל, שהגם שבן נח חייב בז' מצות מ"מ אין גופו קנוי לקיום לאותן המצות, אלא שהוא חיוב צדדי, משא"כ ישראל הקנו גופם לקבל את התורה.

⁴² ולצד זה יש לתרץ עוד קשיא חמורא, דמה הטעם שהאומת העולם סירבו לקבל התורה שהרי לא תרצח ולא תנאף ולא תגנב, הן מז' מצות שגם בני נח הצטוו עליהן, וא"כ למה נמנעו מלקבל את התורה משום מצות הללו, והרי בלא"ה היו מחוייבים בכך, וביותר שהרי חמור דינו של בן נח באיסור דלא תגנוב מאשר אצל ישראל, שהרי ב"נ נהרג על פחות משו"פ, וכן בעד אחד ודיין אחד, משא"כ ישראל וא"כ יותר קל להם להיות חייבים בתורה מאשר להשאיר בכלל בני נח.

אך לפי צד זה יש הבדל בין ישראל לאומות העולם, שלגבי אומות העולם, הגם שחייבים בלא תרצח ובלא תגנב וכו', מ"מ אין זה שבמהותן הם חפצים, שלא לעשות מעשים אלו, אלא שיש עליהן ציווי שלא לעשות כן, ויתכן שגם חפצים בכך משום תיקון העולם, אך גבי ישראל, שישראל קיבלו על עצמם להעשות עבדי המקום, היינו לשנות מהותם וכל חפצם ומאוויים הוא רק לעשות רצון הבורא. והכנעה זו, לא היו יכולים לקבל אומות העולם, שלא היו חפצים לשנות מהותם, וכלשון המדרש "כל עצמן של אותן אנשים" והיינו שלא רצו לשנות את מהותם.

בענין אם ז' מצוות ב"נ אם הם מכלל תרי"ג מצוות.

שאלות ויסודות שיתבררו בתוך הדברים

א] יש לחקור אם הז' מצוות ב"נ שאנחנו חייבים אם זה אותו חיוב, או חיוב חדש.
 ב] וחקירה דהאיך עברנו מחיוב בן נח לחיוב המצוות בתור כלל ישראל, אם זה משום דהתורה הוה קדושה חמורה, או דיש כאן אפקעתא דמלכא.
 ג] נפק"מ א' אם סומא חייב בז' מצוות בני נח.
 ד] נפק"מ ב' אם קטן שהגיע לכלל דעת צריך לקיים ז' מצוות ב"נ.
 נפק"מ ג' אם שייך תענות אונס על מצוות בני נח.
 נפק"מ ד' אם קטן שהגיע לכלל דעת והזיק אם חייב לשלם על מה שהזיק כשיגדיל.

צד ב' הוא ⁴⁶ דהוה חיוב חדש. ⁴⁷

והנפקא מינה.

נפק"מ א' אם סומא חייב בז' מצוות בני נח.

לצד א' דהוה אותו חיוב של בני נח אז סומא ⁴⁸ חייב. ⁴⁹

לצד ב' דהוה חיוב חדש אז סומא פטור.

ויהי כימי שפט השופטים ויהיה רעב בארץ וגו' [רות א' א']

ויש לעיין ⁴³ בהטעם מה שקורין מגילת רות בעצרת.

ויש לתלות בהחקירה הבא.

יש לחקור ⁴⁴ אם הז' מצוות ב"נ שאנחנו חייבים אם זה אותו חיוב, או חיוב חדש.

צד א' הוא ⁴⁵ דהוה אותו חיוב של בני נח.

מקורות וביאורים

⁴³ איני כותב השאלה בתורת שאלה, רק העיקר הוא החקירה.
⁴⁴ וחקירה זו לכאורה תלי בחקירה אחרת דהאיך עברנו מחיוב בן נח לחיוב המצוות בתור כלל ישראל, אם זה משום דהתורה הוה קדושה חמורה, או דיש כאן אפקעתא דמלכא.

א) צד א' הוא דבעצם על השבע מצוות בני נח מושבעים אנו ועומדים מימי קדם, כי מימי נח זאת לנו אשר הושבענו מעבר ז' מצוות בני נח וממעמד הר סיני אנו מושבעים ועומדים על תרי"ג מצוות סך הכל כת"ר מצוות, כי קדושה החמורה הוספה על קדושה קלה ע"ד איסור חמור חל על איסור קל ושניהם נשארו.

ב) צד ב' דיש כאן אפקעתא דמלכא הוא דגזר עלינו מלכא דעלמא לקיים תרי"ג מצוות גרידא והעביר מאתנו ז' מצוות דבני נח כי יצאנו מקדושה קלה ונכנסנו לקדושה חמורה, אבל לא לגמרי יצאנו אלא קנין חליפין בא לכאן שאיסור הקל הוחלף עם איסור החמור או משום בכלל מאתים מנה אבל סוף סוף מתלי תלוי וקאי דאם יש מציאות בישראל בר דעת של פיטור מן התרי"ג מצוות אז תיכף ומיד חוזרות וחלות הנך ז' מצוות דב"נ על גוף הישראלי כמקדם.

⁴⁵ כצד זה מבאור בברכי יוסף [או"ח סי' תצ"ד סקי"א] בבעל הטורים [פרשת יתרו], ולכאורה זה סוגיא ערוכה בסנהדרין [נט ע"א] ובחולין [לג ע"א] דליכא מידי דלישראל מותר ולבן נח אסור, ופרש"י [בסנהדרין שם ד"ה לזה] שכשיצאו ישראל מכלל ב"נ להתקדש יצאו ולא להקל עליהם וכן כתב ברש"י [שם ד"ה למה לי] דהש"ס פריך למה חזר וכתב איסור אבר מן החי לב"נ ושוב לישראל בסיני אסור ישראל אטו משום דקבלו תורה יצאו מכלל מצוות הראשונות שנצטוו ב"נ.

⁴⁶ כצד זה מבאור בפה"מ להרמב"ם וו"ל ושים לבך על העיקר הגדול וכו' שכל מה שאנו מרחיקים או עושים היום אין אנו עושין אלא במצוות הקב"ה ע"י משה רבינו ע"ה ולא ממת שהקב"ה אמר זה לנביאים שלפניו וכו' אין אנו מלין מפז שאברהם אבינו ע"ה מל עצמו ואנשי ביתו אלא מפני שהקב"ה צוה אותנו ע"י משה רבינו שנמול כמו שמל אברהם אבינו ע"ה וכן גיד הנשה אין אנו הולכין אחר איסור יעקב אבינו אלא מצוות משה רבינו ע"ה הלא תראה מה שאמרו תרי"ג מצוות נאמרו לו למשה בסיני וכל אלו מכלל המצוות עכ"ל הר"מ.

וכן בבעל הטורים [סוף עשרת הדברות] כתב בלשון זה ויש בהם בעשרת הדברות תר"ך אותיות נגד תרי"ג מצוות ושבע מצוות בני נח, וסימנם כתר תורה כתר בגימטריא תר"ך, אבל עיין בפרי מגדים [בתחילת פתיחה כוללת] דכתב מכוון אחר במנין כת"ר תורה דז' מצוות דרבנן משלימים למנין כתר תורה.

⁴⁷ וגם לצד זה אפשר לומר דחובת ישראל בז' מצוות הוא מתרווייהו חדא משום חובת בני נח כי אף בזה הוה ישראל כשאר כל באי עולם שמצווים בז' מצוות, ומלבד זאת נצטוו ישראל על ז' מצוות אלו כשאר כל התורה שנצטוו בה בקבלת התורה והברית ולכן מידת כתר תורה כוללת בתוכה גם הנך ז' מצוות בני נח כי אף אנו מצווים בז' מצוות ב"נ ככל אחד מבאי העולם.

⁴⁸ דהא כל הפטור של סומא לא הוה אלא לגבי דיני תורה ולא דיני בני נח.

⁴⁹ צד זה כתב במנח"ח [מצוה ב' סק"ה], דכתב שם דלדעת התור"ד בספר המכריע סי' ע"ח דסומא פטור מכל המצוות ואף מכל הלאוין דמ"מ ודאי שהוא חייב בכל הלאוין שב"נ מזהר בהם דאין סברא שיהיה גרוע מב"נ, דנהי דלא נצטוו בהם בהר סיני מ"מ הא לא נפיק מקדושת ב"נ ופשיטא דאף הסומא ב"נ חייב במצוות [וכו כתב המנח"ח במצוה כ"ו סקי"ג].

ובנוגע השאלה בהטעם מה שקורין מגילת רות בעצרת.

לצד ב' דהוה אותו חיוב של בני נח י"ל דכיון דנתוסף לכלל ישראל רק תרו מצות ממילא קוראין רות לרמז על זה שכלל ישראל קבלו תרו מצות.

נפק"מ ב' ⁵⁰ אם קטן שהגיע לכלל דעת צריך לקיים ז' מצות ב"נ.

לצד א' ⁵¹ דהוה אותו חיוב של בני נח, אז קטן נמי ⁵² חייב.

לצד ב' דהוה חיוב חדש אז קטן פטור. ⁵⁴

נפק"מ ג' אם שייך תענות אונס על מצות בני נח לישראל.

לצד א' ⁵⁵ דהוה אותו חיוב של בני נח, אז לא שייך תענות אונס.

לצד ב' דהוה מצד ציוי ה' אז ליכא כלל תענית אונס. ⁵⁶

נפק"מ ד' אם קטן שהגיע לכלל דעת והזיק אם חייב לשלם על מה שהזיק כשיגדיל.

לצד א' דהוה אותו חיוב של בני נח אז קטן נמי ⁵⁷ חייב.

לצד ב' דהוה חיוב חדש אז קטן פטור עליו.

מקורות וביאורים

⁵⁰ דהנה כתב בשו"ת הרא"ש [בכלל ט"ז סי' א'] דבן י"ג למצוות הוא מכלל השיעורים שנאמרו למשה בסיני, ועפי"ז כתב בכת"ס [יו"ד סי' שיי"ז] דהיינו דוקא בישראל לפי שכל השיעורים בסיני לישראל ניתנו אך בב"נ הוי גדול משהגיע לכלל דעת, ועפי"ז כתבו בנחל יצחק [סי' ז' ענף א'] ובאור"ש [פ"ג איסור"ב ה"ב] ובאמרי חיים [נז"מ סי' י"א] שכל קטן ישראל שבא לכלל דעת חייב בז' מצוות דלא גרע בזה מכל ב"נ שחייב במצוות אלו שכל קטן ישראל שבא לכלל דעת חייב בז' מצוות דלא גרע בזה מכל ב"נ שחייב במצוות אלו.

⁵¹ ובמנחת סולת [מצוה ל"ג סק"א] כתב דבאבן עזרא [פרשת קדושים פי"ט פ"י] משמע דקטן מחויב במצות כיבוד אב, וכ"כ בבשמים ראש [סי' שכ"ו] והוא דכיון נצטוו במרה במצות כיבוד אב טרם שניתנו השיעורים בסיני א"כ כל קטן שהגיע לכלל דעת חייב במצוות זו, ודחה תירוץ זה ובסוף דבריו כתב עפ"י מש"כ בנחל אשכול הלכות מילה סי' ל"ט סק"א דב"נ נענש על ביטול כיבוד אב ועמש"כ בפרשת בשלח פט"ז פכ"ה א"כ ה"נ קטן ישראל דכוותה, והיינו לצד זה.

⁵² דכיון דהחיוב הוא מצד מצות ב"נ ובה ליכא דין של י"ג שנים.

⁵³ ואפילו לצד זה אין זה ברור כ"כ, דהנה מה שישאל אינו בר עונשין עד שיהא בן י"ג שנה ואילו ב"נ הוא בר עונשין מיד כשבא לכלל דעת יסודו משום שחס רחמנא על קטן ישראל שלא לענשו עד שיהא בגדלות מופלגת וכמבואר בסנהדרין [נה ע"א] דמעשה דקטן הוי מעשה עבירה ורחמנא הוא דחס עליה, ונמצא דיסוד החילוק בזה אינו בין מצוות של ישראל למצוות של ב"נ אלא החילוק בין גברא ישראל לגברא ב"נ דהתורה חסה על ישראל, ממילא אפילו על מצות שישאל חייב עליו מטעם ב"נ שייך שהוא יהיה פטור עליו כיון דחס רחמנא עליו.

⁵⁴ דלא גרע מכל מצות שבתורה דקטן פטור.

⁵⁵ הרשב"א במסכת שבת [פח ע"א] העיר בדבר מה שהקב"ה הגלה את ישראל בחורבן בית ראשון הלא עד תקופת אחשורוש היה בידינו טענת אונס לפי שכפה עלינו הר כגיגית.

ובפרשת דרכים [דרוש כ"ב] תירץ דכלפי ז' מצוות ב"נ אין טענת אונס שבזה כל באי עולם חייבין מדינא דמלכותא דינא וכל מה שיש טענת אונס הוא רק כלפי קיום שאר המצוות שלא הושוו בזה כל באי עולם דבכה"ג ליכא משום דינא דמלכותא דינא ומאחר שהעונשין והגלות שבחורבן בית ראשון באו על ג' עבירות החמורות ממילא על זה אין להם לישראל טענת אונס כי באלו העבירות מחויבין מדינא דמלכותא דינא.

⁵⁶ ראיתי בחבצלת השרון דמביא בשם הר"ב פישמן דרוצה לתרץ אפילו לצד זה, דאף דפקע מישראל כל חובת מצוות דב"נ מ"מ הרי אילו יטענו ישראל להך מודעה שקבלת התורה היתה באונס, הרי מעתה נתחייבו עכ"פ בז' מצוות מדין ב"נ וא"כ על ז' מצוות ממ"נ איכא עונש, אבל הקשה עליו בעל החבצלת שיש לדון בזה דהרי ודאי אף אחר טענת המודעה לא בטלה קדושת ישראל וחייב דידן כמצוות הוא רק מדין ישראל ואך שהוא טענה ליפטר מן העונש כלשון רש"י שם.

⁵⁷ דבבן נח ליכא דין של י"ג שנים.